

JAAKKO BELT

Kansanvallan liikevoima

Haastattelussa Donatella della Porta

Voidaanko demokratia pelastaa? Italialainen sosiologian professori Donatella della Porta (s. 1952) ei tunnustaudu pessimistiksi, vaikka äänestysprosentit laskevat ja tutkimukset osoittavat luottamuksen kansanvaltaan heikkenevän. Vahvistuakseen länsimainen edustuksellinen demokratia vaatii vaalien tueksi osallistumista, julkisen keskustelun tiloja ja e-demokratiaa. Puoluepolitiikan ja valtaeliitin sijasta della Porta kääntää katseensa aktiivisiin kansalaisiin ja ruohonjuuritason liikehdintään.

Nimität 'kriisiliikkeiksi' laajaa joukkoa viime vuosien yhteiskunnallisia muutostoimia Occupy-liikkeestä arabikevään toimijoihin, Turkin mielenosoituksista Brasilian protesteihin ja Islannin pankkikriisin reaktioista Etelä-Euroopan *indignadosiin*¹. Mitkä piirteet yhdistävät niitä?

Kriisiliikkeet eivät vastanneet ainoastaan taloudelliseen kriisiin vaan myös poliittiseen kriisiin. Yleisesti ottaen ne suhtautuivat epäileväisesti vanhoihin politiikan tekemisen tapoihin. Karl Polanyin kuvailemien 'vastaliikkeitten' [*counter-movements*] tapaan kriisiliikkeet katsoivat tietyssä mielessä taaksepäin². Ne julistivat palauttavansa vanhoja oikeuksia, erityisesti sosiaalisia oikeuksia, ja säätävänsä uudelleen lakeja pankkien kontrolloimiseksi. Mutta kriisiliikkeet suuntasivat katseensa myös vahvasti tulevaisuuteen, koska ne pyrkivät niin ikään uudistamaan politiikan tekemisen tapoja.

Usein kriisiliikkeissä puhutaan oikeudesta määritellä uudestaan kansan ja kansakunnan identiteetti. Liikehdintä lähtee ruohonjuuritasolta, ja liikkeet ovat varsin horisontaalisia. Kielenkäytössä nojataan kansalaisuuden ja demokratian käsitteistöön. Ei ole lainkaan merkityksentöntä, että liikkeissä sanotaan: "Mitä *te* yritätte syöttää meille ei ole demokratiaa, *me* tahdomme todellista demokratiaa." Usein kriiseihin reagoidaan myös ulossulkevasti, esimerkiksi muukalaisviihamielisesti, mutta nykyiset kriisiliikkeet näyttävät rakentavan avointa kansalaisuutta. Totta kai on hieman naiivia puhua "99 prosentinista", koska joukosta on todella hankala löytää yhteistä tekijää tai yhtenäisyyttä. Mutta nähdäkseni iskulauseilla yritetään viestiä erilaisuuden hyväksymistä, erilaisten ihmisten ottamista mukaan.

On myös todella tärkeää, että nämä liikkeet usein valitsevat kokoontumispaikoikseen torit ja julkiset tilat. Näen tässä eron globaalin oikeudenmukaisuuden liikkeisiin, jotka myös korostivat deliberaation merkitystä³. Globalisaatioliikkeet kokoontuivat sosiaalifoorumeissa, jotka olivat kyllä julkisia, mutta eivät verrattavissa toreihin. Torit ovat paljon avoimempia, läpinäkyvämpiä –

Valokuva: Donatella della Porta

poliksia. Käytäntö laajeni myös nopeasti maasta toiseen: jopa Brasiliassa *indignadosit* valtasivat aukioita ja Istanbulissa leiriydyttiin Gezi-puistoon.

Täytyy myös mainita, että kriisiliikkeet osaavat kuunnella ”tavallista kansaa”. Tämä on osoittautunut hankalaksi monille yhteiskunnallisille liikkeille, joissa on totuttu käyttämään ideologisempaa ja poliittisempaa kieltä kuin kansa. Alkuun tavallinen kansa saattaa puhua toista kieltä.

Yllätytkö nähdessäsi, että joissain kriisimaissa yhteiskunnallinen liikehdintä kanavoitui myös puoluepolitiikkaan? Esimerkiksi Espanjassa Podemos ja Kreikan Syriza osallistuvat parlamentaariseen päätöksentekoon ja näin tavallaan legitimoivat poliittiseen järjestelmän.

Itse asiassa satuin vierailemaan Espanjassa lokakuussa 2013 pitämässä puheenvuoron sosiaalityöntekijöiden yhdistyksen tilaisuudessa. Tällöin minulta kysyttiin ensimmäisen kerran, olisiko mielestäni syytä asettua ehdolle vaaleissa. Kysymys yllätti minut täysin. Kaikki tutkimustieto sekä aktivistien ja mielenosoittajien joukossa tehdyt kyselytutkimukset osoittivat, että luottamus puolueisiin oli tuolloin äärimmäisen heikkoa. Joidenkin arvioiden mukaan ainoastaan 6 prosenttia kansasta luotti puolueisiin.

Nyt kun asiaa ajattelee uudestaan, yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus voi esittää hypoteeseja asian selittämiseksi. Erityisesti poliittisia mahdollisuuksia korostavan lähestymistavan mukaan yhteiskunnalliset liikkeet mobilisoituvat ja valtaavat tilaa, kun uusia mahdollisuuksia avautuu. Espanjan ja Kreikan kaltaisissa maissa mahdollisuuksia avautui valtavasti, koska perinteiset keskustavemmistolaiset puolueet ajautuivat syvään kriisiin. Näin *indignadosin* kaltaiset liikkeet saivat paljon tukea kansan parissa, mikä loi tilaisuuden myös julkisen mielipiteen muovaamiseen.

Tutkiessani tarkemmin näitä liikkeitä huomasin myös, että ihmiset tarvitsevat välitöntä helpotusta tilanteeseen ja tukea asumisessa, työttömyydessä – ihmiset ovat menettäneet kaiken. Tällaisessa tilanteessa ongelmia ei voi ratkaista ainoastaan ideologisesta näkökulmasta esimerkiksi luonnostelemalla vaihtoehtoisia yhteiskuntia. Totta kai on mukava rakentaa leirejä kaupunkiin, mutta ihmisille täytyy antaa myös mahdollisuus saada takaisin arvokkuutensa. Olenkin sitä mieltä, että kriisiliikkeitten pragmatismi saattaa juontua tästä sosiaalisesta lähtökohdasta pikemmin kuin perinteisestä aktivismista, [jossa ajatellaan,] että ”emme voi voittaa, mutta voimme aina taistella” ja marginalisoidutaan. Ongelmiin tarvitaan todellisia ratkaisuja.

Demokratisaation tutkimuksessa on mielestäsi keskitytty liikaa eliitteihin ja rakenteisiin. Samalla yhteiskunnallisten liikkeiden ja mobilisaation merkitys on unohdettu tai ohitettu. Millainen asema ruohonjuuritason poliittisella liikehdinnällä on demokratian luomisessa ja ylläpitämisessä?

Kirjoitan parhaillaan teosta otsikolla *Where Did the Revolution Go?* Yhteiskunnallisia liikkeitä on usein

tapana tarkastella mobilisaation, vallankumouksen, arabikevään kaltaisissa poikkeustilanteissa. Sitten ne unohdetaan. Liikkeet kuitenkin säilyttävät merkittävyytensä myös silloin, kun ne eivät ole näkösällä. Alberto Mellucci kutsuu tällaista toiminnan tasoa ”piiloiseksi”⁴. Esimerkiksi mielenosoitusleirit luonnollisesti katoavat ennen pitkää – eiväthän ne voi säilyä ikuisesti. Mutta sen jälkeen syntyy uutta, vaikkapa taloudellisia kokeiluja.

Esimerkiksi Kreikassa työläiset ovat vallanneet tehtaita ja koettaneet kehittää vaihtoehtoisia tuotannon muotoja. Espanjansa ”aalloiksi”, *las mareas*, kutsutut ryhmät koostuvat eri alojen virkamiehistä, jotka tekevät yhteistyötä palvelujen käyttäjien kanssa. Ajatuksena on kehittää uudenlaisia ideoita julkisista palveluista ja samalla ottaa takaisin haltuun yksityistettyjä julkisia palveluita. Yhteiskunnallisia liikkeitä ei pitäisi tutkia ainoastaan murrosten hetkinä. Ne ovat tärkeitä myös demokratian syventämisessä.

Pitääkö siis ’muutoksen hetket’ erottaa siitä, mitä tapahtuu pölyn laskeuduttua?

Kyllä, yhteiskunnalliset liikkeet ovat toisinaan näkyviä ja tärkeitä rakenteellisten muutosten hetkellä⁵. Esimerkiksi arabikevät kaatoi diktaattoreita, ja uutta hallintoa luotiin. Mutta liikkeet ovat tärkeitä muissakin demokratian rakennusvaiheissa, vaikkei niitä enää huomaakaan yhtä selvästi. ’Muutoksen hetkillä’ on kauaskantoisia seurauksia, koska ne osallistavat uusia sukupolvia: ne antavat tuoreita ideoita ja opettavat ihmisille, miten osoittaa mieltä ja miten järjestäytyä. Näin ne tarjoavat edustuksellisen demokratian muodoille vaihtoehtoja, joita ei useimmiten kuitenkaan nähdä edustuksellista järjestelmää korvaavina.

Mutta ’muutoksen hetket’ muokkaavat myös edustuksellista demokratiaa. Esimerkiksi tietyissä Latinalaisen Amerikan maissa yhteiskunnalliset liikkeet muuttuivat puolueiksi. Eivätkä liikkeet minnekään katoa. Niillä on edelleen kyky toimia tai vanhaa marxilaista käsitteistöä lainatakseni ne ovat ”dialektisessa suhteessa” valtiovaltaan.

Teoksessa *Can Democracy Be Saved?* käsittelem myös työväenliikkeen asemaa. Nykyisin politiikan tutkimuksessa ajatellaan demokratisaatiota usein varsin lyhyen aikavälin prosessina. Mutta ”ensimmäiseksi demokratisaatioksi” politiikan tutkimuksessa kutsuttu prosessi kesti Euroopan ydinmaissa, kuten Ranskassa ja Britanniassa, varsin pitkään. Muistetaan vaikkapa äänestäjäkunnan ja äänioikeuden laajentaminen. Työväenliikkeen rooli oli merkittävä esimerkiksi siirryttäessä Ranskan vallankumouksesta ja yksilöllisistä oikeuksista kollektiivisiin oikeuksiin.

Väkivallan politisoituminen

Demokratian ohella della Porta haastaa tutkimuksissaan myös toisen kiistellyn käsitteen, ’terrorismin’. Maanalaiset ja militantit poliittiset liikkeet nousivat nuoren tutkijan agendalle jo vuonna 1987 valmistuneessa väitös-

kirjassa, joka käsitteli vasemmistoterroria Italian vaaran vuosina 70–80-luvuilla. Neljännesvuosisata myöhemmin ilmestynyt *Clandestine Political Violence* (2013) vertailee neljää poliittisen väkivallan perinnettä: äärivasemmistolaista terroria Italiassa ja Saksassa 1970-luvulla; oikeistolaisradikalismia Italian pitkästä fasisisesta perinteestä aina uusnatseihin ja Utøyan joukkomurhaan; kansallistationalistista ja separatistista väkivaltaa, erityisesti baskien separatistijärjestö ETA:a; ja uskonnollista fundamentalismia, etenkin islamistien terrorismia. Näkeekö della Porta poliittisen väkivallan kiihtymisen polttavana uhkana lähitulevaisuudessa?

”Tahdon olla optimistinen. Ymmärtääkseni vaihtoehtoisia kanavia vaikuttamiselle on avautunut. Ei tietenkään voi sulkea pois väkivallan mahdollisuutta. Otetaan esimerkiksi Latinalainen Amerikka kymmenkunta vuotta sitten, kun uusliberalismi kriisiytyi. Kriisin kärjistyminen ja sorto johtavat siihen, että liikkeitten täytyy kehittää puolustautumiskeinoja. Joissain tapauksissa tämä purkautuu hetkittäisenä väkivaltana. *Cocaleros* ja muut vastaavat liikkeet olivat pääosin rauhanomaisia, mutta kärjistyksiltä ei välttytty⁶. Väkivalta oli kuitenkin pitkälti symbolista. En usko, että sissiliikkeitten kaltainen maanalainen väkivalta nostaa uudelleen päätään. Käsitykseni mukaan poliittiset liikkeet oppivat. Kokemukset 1970-luvulta erityisesti Latinalaisesta Amerikasta kertovat, että maanalaiset liikkeet kuten *montoneros* epäonnistuivat⁷. Sissitaistelu kaupungeissa ei tuottanut tulosta.

En myöskään usko, että enää palataan Punaisten prikaatien⁸ kaltaiseen salaiseen [*clandestine*] väkivaltaan – ellei sitten väkivalta yhdisty kansalliseen konfliktiin tai sorto kärjisty poikkeuksellisen vahvaksi. Mutta jonkinlainen väkivalta on mahdollista, jos sortotoimet ovat tarpeeksi voimakkaita, koska ihmiset kokevat oikeuksiansa loukattavan. *Indignados*skin ilmaisee terminä voimallista tunnetta, että ihmiset kokevat menettäneensä oikeutensa. Tällaisissa tilanteissa reaktiot voivat olla aika vahvoja.”

Väkivaltaan turvautuvien liikkeitten lisäksi italialaisprofessori on tutkinut valtiokoneiston autoritaarisuutta. Ajankohtaisista aiheista della Porta kiinnittää huomiota erityisesti poliisiväkivaltaan ja mielenosoitusten rajoittamiseen pakko- ja voimakeinoin. Esimerkiksi Yhdysvalloissa rotukysymyksistä nousseet mielenilmaukset kielivät yleisemmin virkavallan militarisoitumisesta: ”Fergusoniassa sorron uhka tuli näkyväksi myös kuvissa. Armeijan välineistöä, tappavia aseita, tuotiin sotatilanteista paikallisen poliisin käyttöön.”

Ilmiselvien ylilyöntien lisäksi della Portasta huolestuttavinta on kokoontumisvapauden ja mielenosoitusoikeuksien rajoittaminen. Erilaiset valvonnan ja ennaltaehkäisyä menetelmät pyrkivät sulkemaan mielenilmauksia ja niihin osallistujia julkisesta tilasta tai ainakin tekemään protestit näkymättömiksi ja rajaamaan niiden keinovälikoimaa. Voimatoimet myös ulotetaan yhä laajempaan kansanosaan:

”Symbolisesta näkökulmasta vaarana demokratialle on, ettei ihmisten anneta enää osoittaa mieltään *edes* rauhanomaisesti. Monissa maissa poliisi turvautuu sortotoimiin myös ennen ’hyvinä mielenosoittajina’ pidettyjä tahoja, kuten ammattiyhdistysliikettä, kohtaan.”

Della Porta korostaa, että valtaapitävien ja kansalaisten luottamus rakentuu vastavuoroisesti: ”Oikeutettuna itseään pitävä hallitus harvemmin harjoittaa sortoa. He ovat valmiita neuvottelemaan, koska heillä on siihen varaa.” Luottamus uhkaa kuitenkin rapistua puolin ja toisin: ”Nähdäkseni vaarana on noidankehä. Mitä vähemmän valtiolta kokee nauttivansa kansan tukea, sitä auliimmin he voivat väittää tulevansa toimeen ilman kansalaisiaan.”

Demokratian tänään ja huomenna

Nyky-yhteiskuntaa leimaa myös toinen itseään vahvistava kierre: tutkimusten mukaan tyytymättömyys demokratian tilaan ja toimivuuteen lisääntyy. Kehityskulku on historiallisessa katsannossa yllättävä tai vähintäänkin jännitteinen, koska demokraattisten maitten määrä jatkaa samaan aikaan kasvuaan. Della Porta viittaa tilastoihin, joiden mukaan vuonna 2011 maailmassa oli 87 vapaata ja demokraattista valtiota (ja 60 osittain vapaata maata). Vastaavalle tasolle ylsi 1974 ainoastaan 39 maata.⁹ Tätä vastakkaisiin suuntiin kulkevaa kehitystä della Porta pitää demokratian paradoksaalisena piirteinä.

Italialaisprofessorin diagnoosissa demokratian määrän sijasta laskee sen laatu. Syy piilee kansanvallan kolmen peruspilarin murentumisessa. Ensinnäkään puolueet eivät äänestysaktiivisuuden hiipuesssa ole vastuussa valitsijoilleen sen paremmin vaaleja ennen kuin vaalien jälkeen. Toiseksi kansallisvaltioitten tarpeisiin sorvatut demokraattiset instituutiot sopivat huonosti kansainvälisten markkinoiden ja globaalien ongelmien suitsimiseen. Kolmanneksi hyvinvointivaltion rappeutuessa sosiaaliin epäkohtiin on hankalampi puuttua. Näin demokratian kyky tuottaa ”tuloksia” on koetuksella: markkinavoimien kammitsoimat ja menoleikkausten kurittamat valtiot eivät pysty vastaamaan kansalaistensa toiveisiin ja vaatimuksiin. Samalla kansanvallan potentiaali jää osin käyttämättä, mikä ruokkii edelleen tyytymättömyyttä ja laskee äänestysintoa. Puolueitten, kansallisvaltioiden ja hyvinvointivaltion yhtäaikainen heikkeneminen uhkaa della Portan mukaan jopa liberaalia käsitystä demokratiasta.¹⁰

Kansanvallan perikadon sijaan della Porta uskoo kuitenkin demokratiakäsityksen laajentamiseen osallistuvaan ja keskustelemaan suuntaan niin teoriassa kuin käytännössä. Mutta ensin ongelma ja sen syyt täytyy tiedostaa.

Mistä demokratian paradoksi johtuu?

Nykyään luottamus demokratiaan heikkenee noidankehässä, jolla on myös todellisia vaikutuksia harjoitettuun politiikkaan. Heikkenevä päätöksenteko on oire korruptiosta. Myös monissa aiemmin ”puhtaina” pidetyissä maissa on viime aikoina todistettu skandaaleja, jotka

liittyvät politiikan ja liike-elämän keskinäiseen vuoro-vaikutukseen. Kuvaava esimerkki tulee Saksasta, jonka presidentti [Christian Wulff] joutui eroamaan tällaisen skandaalin vuoksi. Etelä-Euroopassa skandaalit ovat toistuvia. Tunisiassa ja Egyptissä korruptio oli elimellinen osa hallintoa.

Tämä poliittinen ulottuvuus yhdistettynä valtion ja markkinoiden väliseen suhteeseen, uusliberalismiin, heikentää demokratian laatua. Usein katsotaan, että demokratian oikeutuksena on tietyt säännöt, tilivelvollisuus vaaleissa ja näin edelleen. Mutta demokratian legitimi-teetti on riippunut myös sen tuottamista tuloksista.

Hyvinvointivaltio loi uskoa siihen, että sosiaaliset oikeudet ovat todellisia. Se ei ollut sosialismia, mutta asumista, koulutusta ja työtä pidettiin perustavanlaatuisina oikeuksina demokraattisissa yhteiskunnissa. Uusliberalismi synnytti kyynisen, moraalittoman puhutavan, jonka mukaan vapaat markkinat luovat edistystä, talouden kehitystä ja kilpailua niille, jotka ansaitsevat sen. Mutta myöskään uusliberalismin lupaus ei pitänyt, koska vuoden 2007 kriisi osoitti, että todellisuudessa sääntelyn purkaminen ja yksityistäminen eivät tuota positiivista taloudellista tulosta. Yksityistäminen perustui ajatukselle

tehokkuudesta, mutta todellisuudessa se ei ollut tehokkaampaa. Yhteisten ja julkisten oikeuksien näkökulmasta tuntuu mahdottomalta ajatella, että voitontavoittelu ratkaisisi kysymyksen oikeuksien edistämisestä.

Uskonkin, että demokratian paradoksi – demokratian laadun heikkeneminen demokraattisissa maissa – yhdistyy tavalla tai toisella siihen seikkaan, että vielä vuonna 1989 käytiin kilpailua sosialismin kanssa. Ajateltiin, että lännen täytyi osoittaa pitävänsä yllä yhteiskuntajärjestelmää, jossa kunnioitetaan sosiaalisia oikeuksia. Berliinin muurin murtuessa myös ajatus vaihtoehdosta haihtui, mikä nähdäkseni asettaa demokratian paradoksin kontekstiinsa.

Ennen on uskottu lupaukseen, että liberaali demokratia yhdistettynä kapitalismiin tuottaisi hyvinvointia ja vaurautta. Nyt Kiina kuitenkin toimii esimerkkinä valtiokapitalistisesta maasta, joka on tehokkaampi kuin...

Haaste on tosiaan myös symbolinen. Länsi, Eurooppa ja Yhdysvallat kaikki sanoivat olevansa teknologisesti edistyneitä, mutta Eurooppa ylpeili pitävänsä huolta myös kansalaisistaan, toisin kuin Yhdysvallat. Nykyisin tilanne ei ole enää lainkaan niin selvä.

Viitteet

- 1 Käsitteestä *the movements of the crisis*, ks. erit. della Porta & Mattoni 2014.
- 2 Itävalta-Unkarissa syntynyt, sittemmin Britanniaan ja lopulta Yhdysvaltoihin emigroitunut taloustieteilijä ja sosiologi Karl Polanyi (1886–1964) tunnetaan erityisesti markkinatalouden historiallista kehitystä ja suhdetta muuhun yhteiskuntaan ruotineesta teoksestaan *Suuri murros* (The Great Transformation, 1944). 'Vastaliikkeellä' Polanyi viittaa yhteisöjen tai yleisemmin yhteiskunnan luonnolliseen kykyyn puolustautua oma-aloitteisesti vapaan markkinatalouden kielteisiltä vaikutuksilta.
- 3 Della Porta viittaa termillä Global Justice Movement 1990–2000-lukujen taitteessa vaikuttaneeseen maailmanlaajuiseen liikehdintään, joka vastusti yritysten ja pääoman ehdoilla toteutettua globalisaatiota.
- 4 Mellucci erottelee kollektiivisen toiminnan kaksi ulottuvuutta: näkyvän (*visible*) ja piilaisen (*latent*). Ks. esim. Mellucci 1996, 116, 130, 132, 144.
- 5 Mielenosoitusten ja yhteiskunnallisen liikehdinnän muutosvoimasta (*transformative effects*), ks. esim. della Porta & Caiani 2009, 135–137. Della Porta kuvaa demokratisaation käännekohtia ja tapahtumaluonnetta myös käsitteellä *eventful democratization*. Termi viittaa tapahtumaketjuun, jossa autoritaarinen hallinto sortuu yleensä mielenosoitusten aaltojen, lakkojen ja kansannousu-

- 6 *Cocaleros* eli "kokan kasvattajat" viittaa Boliviassa ja Perussa vaikuttaviin ruohonjuuritason liikkeisiin, jotka syntyivät kokaiinin viljelijöiden vastauksena valtiollaan pyrkimyksiin tuhota viljelyä elinkeinona erityisesti Yhdysvaltain ajamassa "huumeiden vastaisessa sodassa". *Cocaleros*illa on vahvat yhteydet alkuperäisasukkaiden ja ammattiyhdistysten liikehdintään ja Boliviassa sosialistiseen MAS-puolueeseen. Maan nykyinen presidentti Evo Morales tuli 1980–1990-luvuilla tunnetuksi *cocalero*-liikkeen yhtenä johtohahmoista.
- 7 Movimiento Peronista Montonero eli *montoneros* oli argentiinalainen, vasemistolainen sissiliike, joka erotettiin maanpaosta presidentiksi palanneen Juan Perónin perustamasta Partido Justicialistasta 1974. Sotilasjuntan ja murrosvuosien aikana 1974–1983 arviolta ainakin kymmenen tuhatta *montoneros* jäsentä ja otaksuttua tai väitettyä kannattajaa katosi tai kuoli ns. likaisessa sodassa.
- 8 Punaiset prikaatit eli Brigate Rosse oli 70-80-luvuilla Italiassa aktiivisesti toiminut aseellinen kommunistijärjestö, joka toteutti kidnappauksia ja salamurhia, kuuluisimpana tapauksena entisen kristillisdemokraattisen pääministerin Aldo Moron vangitseminen ja lopulta tappaminen 1978.

- 9 Tilastoista, mittareista ja tutkimuksista, ks. lisää. della Porta 2013a, 11–12.
- 10 della Porta 2013a, 44–45,

Kirjallisuus

- Mellucci, Alberto, *Challenging Code. Collective Action in the Information Age*. Cambridge University Press, Cambridge 1996.
- Polanyi, Karl, *Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret* (The Great Transformation. The Political and Economic Origins of Our Time, 1944). Suom. Natasha Vilokinen. Vastapaino, Tampere 2009.
- della Porta, Donatella, *Can Democracy Be Saved?* Polity Press, Oxford 2013a.
- della Porta, Donatella, *Clandestine Political Violence*. Cambridge University Press, Cambridge 2013b.
- della Porta, Donatella, *Mobilizing for Democracy. Comparing 1989 and 2011*. Oxford University Press, Oxford 2014.
- della Porta, Donatella & Manuela Caiani, *Social Movements and Europeanization*. Oxford University Press, Oxford 2009.
- della Porta, Donatella & Alice Mattoni, *Patterns of Diffusion and the Transnational Dimension of Protest in the Movements of the Crisis: An Introduction*. Teoksessa *Spreading Protest. Social Movements in Times of Crisis*. Toim. della Porta & Mattoni. ECPR Press, Essex 2014.